

HUOLEN VYÖHYKKEISTÖSTÄ

- Alla oleva on suora lainaus Tom Arnkillin läbättämästä sähköpostista Opetusballitukseen ja se koskee huolen vyöhykkeistön käyttöä. Lupa sähköpostiin välittämiseen on pyydetty häneltä.

Stakes-työryhmässämme on pantu huolestuneina merkille, että kehittämäämme huolen vyöhykkeistöä on ryhdytty käyttämään alkuperäistarkoituksille vierailta - jopa vaarallisilla - tavoilla.

Huolen vyöhykkeistön käyttö lasten/nuorten luokitteluun ja rekisteröintiin on vaarallista leimaamisriskin vuoksi, vahingollista yhteistyön moninäkökulmaisuuuden kadottamisen vuoksi ja laitonta tietosuojasäännösten nojalla. Kaikki tuollaiset rekisteröinnit on syytä lopettaa viipymättä, kaikki siihen kehottavat ohjeet on syytä kumota heti. Sen sijaan on opastettava työntekijöitä varhaiseen avoimeen yhteistyöhön lasten/nuorten ja huoltajien kanssa ja keskenään.

Olemme julkaisseet paljon artikkeleita, joissa kerrotaan vyöhykkeistön taustateoriasta ja käytöstä (ks. luettelo alla). Niissä painotetaan seuraavaa:

- Kysymys on kunkin toimijan subjektiivisesta huolesta - ei missään tapauksessa "konsensusarviosta". Jokaisella toimijalla on omat mahdollisuutensa toimia. Huolen aste riippuu intuitiivisesti ja tietoisesti koetuista (eli ennakoituista) mahdollisuuksista toteuttaa tärkeitä pyrkimyksiä. Niinpä opettaja A voi olla vailla huolta ja opettaja B enemmän tai vähemmän huolissaan työskentelysuhteessaan lapseen X. A kokee, että lapsen X tukeminen toimii, B kokee, että oma toiminta lapsen X tukemiseksi ei mene tueksi toivotulla tavalla ja että hyvistä yrityksistä huolimatta omat mahdollisuudet alkavat käydä vähiin. Ei ole mitään mieltä laatia konsensusarvioita, jonkinlaista yhteisen huolen toteamista. Huolet voivat olla samankaltaisia, mutta yhteisiä ne eivät koskaan ole. Konsensuspyrkimys sulkee pois herkkyyden kunkin omakohtaiselle perspektiiville - se sivuuttaa sen, että jokaisella on ainutlaatuinen paikkansa suhteiden järjestelmässä ja tästä paikasta aukeava perspektiivi.

- Huolet eivät ole suorassa suhteessa lasten ongelmiin: Opettaja B voi olla paljonkin huolissaan lapsen X kohdalla, mutta koulukuraattori C vain vähän tai ei lainkaan mikäli hänen kuraattorinkeinonsa toimivat. Lapsen ongelman aste on sama, mutta huolet vaihtelevat - ja saattavat vaihtua vaikka päivänkin aikana. Omien huolten tunnustelu on hyödyllistä - ja varsinkin toiminta huolten huojentamiseksi. Sen sijaan arvioiden jähmettäminen kategorioihin on vahingollista.

- Tarvitaan suopeutta sille, että jokaisella on omat ongelmansa. Opettajan, kuraattorin, sosiaalityöntekijän, terapeutin jne. perustehtävät ovat erilaiset. Kullakin on omat haasteensa perustehtävänsä toteuttamisessa. Tarvitaan siis suopeutta sille, että kukin näkee asiat omasta perspektiivistään ja ratkoo omia toiminnallisia ongelmiaan. Vaikka lapsen X ongelma diagnosoitaisiin tarkasti (esimerkiksi neurologisperäiseksi asiaksi), opettajalla, kuraattorilla, huoltajilla yms. olisi silti omat ongelmansa: kuinka tukea omasta positiosta käsin lasta, jolla on tuollainen vaiva.

- Huolen vyöhykkeistön viesti omaan toimintaan on: puutu huoliisi varhain, älä anna niiden kasautua; toimi niin kauan kun mahdollisuuksia on avarasti. Metaforisella huolivyöhykkeellä ei "sijaitse" lapsi, vaan työntekijä itse: minä koen pientä huolta, minun on muunneltava toimintaani, jotta huoleni huojenee; minä koen olevani harmaalla vyöhykkeellä, minun on tehtävä jotain päästäkseni sieltä pois. Katse pitää suunnata omaan toimintaan ja muunnella sitä, tarvittaviin yhteistyösuhteisiin hakeutuen.

- Jotta yhteistyö sujuisi toimijoiden erilaiset mahdollisuudet huom ioiden, tarvitaan ymmärrystä erilaisuudesta. Huolen vyöhykkeistön perusviesti toimijoiden suhteisiin on: olkaa kiinnostuneita sekä omasta että toisten näkökulmasta, älkää olettako omaa näkökulmaanne yleiseksi näkökulmaksi. Käykää näkökulmien dialogiin, älkää koettako pakottaa toisia omalle kannalle. Kuunnelkaa. Koettakaa monipuolistaa ja avartaa omaa näkemystä ja auttakaa toisia ymmärtämään teidän näkökulmaanne. Huolen vyöhykkeistön käyttäminen "kohteiden" luokitteluun sotii jyrkästi näkökulmaisuuutta, toleranssia ja dialogisuutta vastaan.

- Huolet muuttuvat, leimat tarttuvat. Toimintaympäristössä voi tapahtua sellaisia muutoksia, jotka huojentavat huolia. Muutokset voivat olla nopeitakin. Huolet voivat hälventyä tai kasvaa tai pysyä

kokonaan loitolla. Havaintojen jähmettäminen on paitsi turhaa, myös vahingollista. Lasten/nuorten kategorisointi on hyvin lähellä heidän leimaamistaan. Tämä on vaarallista toimintaa. Lasten/nuorten leimaamista koulujen tulisi karttaa kaikin keinoin.

- Huolen vyöhykkeistön oikea käyttö ei edellytä eikä salli lasten/nuorten rekisteröintiä. Kaikkia rekistereitä ohjaa tietosuojasäännöstö. Mikä on se rekisteri, joka syntyy lasten/nuorten sijoittelusta vyöhykkeille? Kaikkien oppilaita, asiakkaita ja potilaita koskevien rekistereiden tulee olla avoimia. Ovatko koulujen lapsiluokittelut myös huoltajien ja lasten itsensä käytössä? Kuka vastaa niiden laillisuudesta? Millä säännellyillä kriteereillä tehdään kirjoihin viennit? Mihin rekistereitä käytetään? Kuinka niitä säilytetään? Mitkä ovat lasten/nuorten/huoltajien oikeudet rekistereiden muuttamiseen? Koulujen henkilöstö ja johto voi hyvää tarkoittaessaan astua todella vaaralliselle tielle. Siltä on syytä kääntyä heti.

Oikein käytettynä, avoimen yhteistyön välineenä, huolen vyöhykkeistö on osoittautunut hyväksi **kommunikointivälineeksi koulun henkilöstön ja huoltajien kanssa - sekä lasten ja nuorten kanssa**. Tällöin ei luokitella, vaan pohditaan dialogissa, mikä pitää huolet loitolla, mikä vähentää pieniä huolia ja mikä on tueksi, kun huolet kasvavat. Puhutaan siis hyvistä käytännöistä. Huolen vyöhykkeistön käyttö lasten/nuorten luokitteluun ja rekisteröintiin on vaarallista leimaamisriskin vuoksi, vahingollista yhteistyön moninäkökulmaisuuden kadottamisen vuoksi ja laitonta tietosuojasäännösten nojalla.

Artikkelit ja teokset, joissa on selvitetty huolen vyöhykkeistön oikeata käyttöä:

Arnkil, T.E., Eriksson, E. & Arnkil, R. (2000) Palveluiden dialoginen kehittäminen kunnissa. Sektorikeskeisyydestä ja projektien kaaoksesta joustavaan verkostointiin. Stakes. Raportteja 253, 142-145. Jyväskylä Arnkil, T.E. (2004) Verkostotyö lastensuojelussa. Menetelmät huolen mukaan. Teoksessa Puonti, A., Saarnio, T. & Hujala, A. (toim.) Lastensuojelu tänään. Helsinki: Tammi, 214-239 Arnkil, T. (2005) Metaforat, dialogisuus ja käytäntötutkimus. Teoksessa Satka, M., Karvinen-Niinikoski S., Nylund, M. & Hoikkala, S. (toim.) Sosiaalityön käytäntötutkimus, Helsinki: Palmenia-kustannus, 173-200 Arnkil, T.E. (2005) Peräkammari ja huolen vyöhykkeet. Metaforat, dialogisuus ja yhteinen kielialue. Yhteiskuntapolitiikka, 2, 155-169 Eriksson E. & Arnkil, T.E. (2005) Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes. Oppaita 60, 25-27. Saarijärvi Eriksson E., Arnkil, T.E. & Rautava, M. (2006) Ennakointidialogeja huolen vyöhykkeellä. Verkostokonsultin käsikirja - ohjeita verkostomaiseen työskentelyyn. Stakes. Työpapereita 29, 8-10. Helsinki”